

הַמְּבֹרָךְ הַזֶּה עֵלְמֵינוּ

סֵפֶר

זֶהר תְּקִדוֹשׁ

עִם בְּאוּר
תְּקִדָּה וְהַכְּבוֹד

עֵינֵי יִשְׂרָאֵל מִן שָׁמַיִם הִלָּחִיתָ

מִיָּאֵל הִשְׁבֵּחַ מִפְּלִיזֵי

מֵאמֵר לְפָרֶשֶׁת וַיֵּשֶׁב

בְּהוֹצֵאת יְשִׁיבַת "אבִיר יַעֲקֹב"
מוֹסְדוֹת "אוֹר מֵאִיר שְׂמֹחַ" נִהְרִיָּה
עַל שֵׁם ב"ק אֲדַמוּר רַבֵּי מֵאִיר אֲבִיחֵצִירָא זִע"א

מִדְּוֶרֶת קֶרֶן שְׁלֹוֹ בִּרְמֵה

מאמר ארבע גליות

**יְהוָה אַרְבַּע גְּלוּיֹת הוּוּ, תִּלְתָּ, לְקַבֵּל תִּלְתָּ קְלִיפֵינָּן דְּאֵינְנָא,
דְּאֵינְנָן 'תְּהוּ' (בראשית א ב), קוּ יְרוּק, קְלִיפָה יְרוּקָא
דְּאֵינְנָא. תְּנִינָא 'בְּהוּ', אֲבָנִין מְפוֹלְמִין, דְּאֵינְנָן סְלָעִים תְּקִיפִין,**

הפטר והפסוק

אחר שלעיל ביאר הגאולה האחרונה שהיא תהומא רבה, כעת בא לבאר כל הארבע גלויות שהם 'בבל מדי יון ואדום', שהם כנגד ארבע קליפי האגוז, ונרמזו בכתוב 'תהו ובוהו וחשך על פני תהום', והוא התהומא רבא.

יְהוָה אַרְבַּע גְּלוּיֹת הוּוּ - שודאי ארבע גלויות היו^א, בהם ירדה השכינה למקום הקליפות^ב, **תִּלְתָּ לְקַבֵּל תִּלְתָּ קְלִיפִין דְּאֵינְנָא** - שלש מהם כנגד שלשת קליפות האגוז^ג, **דְּאֵינְנָן** - שהם, הראשונה כנגד **'תְּהוּ'** (בראשית א ב), שהוא **קוּ יְרוּק**, דהיינו

מקורות וצייונים

נאכלת, משא"כ בתחלה, שאז עם היותה דקה, היא מרה. ועל זה נאמר ומתוכם כעין חשמ"ל וכו', וחשמל גימ' מלבו"ש, ועוד אמרו רז"ל פעמים חשות פעמים ממללות, שלפעמים קליפה זו נאכלת, ופעמים אינה נאכלת. וכן האדם, אם ירצה בקל יתקן וממתק הקליפה מה שאין כן באחרות. ע"כ.

ד. וכמבואר במדרש (ב"ר בראשית ב ז): ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות, 'והארץ היתה תהו' (בראשית א ב), זה גלות בבל שנאמר (דמיה ד כג) 'ראיתי את הארץ והנה תהו'. 'ובוהו' זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, 'על פני תהום' זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן. ועיין מה שכתבנו בזה לעיל (דף רעה).

ב. הרמ"ק.

ג. וראה בפ"י עין חיים (שער תנוכה ופזרים פ"ו) שכתב: דרוש למהר"ח ז"ל, וגם הוא מדבר בענין פגמות הלבנה. דע, כי שם הו"ה, ב' אותיות ראשונות, הם אבא ואימא. [אות] ו', [כנגד] ועיר אנפין. [ואות] ה', [כנגד] נוקבא. והד' אותיות עצמן, הם גג ד' עולמות - אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. וכנגדו יש ד' קליפות, כי גם זה לעומת זה וכו'. ועל זה נאמר (שה"ש ו יא), 'אל גת אגוז ירדתי', כי באגוז יש תחלה קליפה עבה ומרה כלענה, ואחריה קליפה ב' קשה מאד, ואחר כך בפנים יש קליפה אחרת, שמפסיק המאכל. ר"ל - שהרי אגוז מתחלק לד' חלקים, נגד ד' אותיות השם, וקליפה זו הג', מפסקת בין אלו הד' חלקים של אגוז, ולא שמסתלקת אותה מכל וכל, אלא שננסת ביניהן, וקליפה זו גג עמלק, ועל זה אמרו רז"ל, אין השם שלם עד שיכרת זרעו של עמלק. ומלבד אלו הג', יש על האוכל עצמה קליפה דקה, ושכאולכ האגוז מתייבש, גם קליפה זו

א. ד' גלויות הם: א. גלות בבל. ב. גלות מדי. ג. גלות יון. ד. גלות אדום. וכדאיתא במדרש רבה (בראשית ב ד): ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות 'והארץ היתה תהו' (בראשית א ב), זה גלות בבל שנאמר (ירמיה כג ד) 'ראיתי את הארץ והנה תהו'. 'ובוהו' זה גלות מדי (אסתר ו יד) 'ויבהילו להביא את המן', 'וחושך' זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, 'על פני תהום' זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן. ועיין מה שכתבנו בזה לעיל (דף רעה).

ג. וראה בפ"י עין חיים (שער תנוכה ופזרים פ"ו) שכתב: דרוש למהר"ח ז"ל, וגם הוא מדבר בענין פגמות הלבנה. דע, כי שם הו"ה, ב' אותיות ראשונות, הם אבא ואימא. [אות] ו', [כנגד] ועיר אנפין. [ואות] ה', [כנגד] נוקבא. והד' אותיות עצמן, הם גג ד' עולמות - אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. וכנגדו יש ד' קליפות, כי גם זה לעומת זה וכו'. ועל זה נאמר (שה"ש ו יא), 'אל גת אגוז ירדתי', כי באגוז יש תחלה קליפה עבה ומרה כלענה, ואחריה קליפה ב' קשה מאד, ואחר כך בפנים יש קליפה אחרת, שמפסיק המאכל. ר"ל - שהרי אגוז מתחלק לד' חלקים, נגד ד' אותיות השם, וקליפה זו הג', מפסקת בין אלו הד' חלקים של אגוז, ולא שמסתלקת אותה מכל וכל, אלא שננסת ביניהן, וקליפה זו גג עמלק, ועל זה אמרו רז"ל, אין השם שלם עד שיכרת זרעו של עמלק. ומלבד אלו הג', יש על האוכל עצמה קליפה דקה, ושכאולכ האגוז מתייבש, גם קליפה זו

דְּמַפְלֵ מְקוֹם פְּסָקוֹ מִיַּנְיָהוּ כְּמָה פְּסָקוֹת, וְנִקְיֵט לֹון, לְאַפְקָא מִיָּא דְּאוּרִייתָא. וְבִגִּין דָּא אֲתִקְרִיאוּ אַבְנִים מְפּוֹלְמוֹת, דְּמִנְיָהוּ מִיַּן נִפְקִין. קְלִיפָּה תְּלִיתָא, דְּקִיקָא, גְּלוּתָא תְּלִיתָא, דְּתָהּ זְעִיר, וְהָא אִיהוּ 'וְחֻשְׁךְ'. גְּלוּתָא רְבִיעָא, תְּהוּם רְבָה, חֲלָל דְּאַגּוּזָא. וְהָא אִיהוּ, (שם) 'וְחֻשְׁךְ עַל פְּנֵי תְּהוּם'.

הַפְּתָר וְהַפְּבּוּד

גְּלוּתָא תְּלִיתָא - הגלות השלישית שהיא גלות יון, דְּתָהּ זְעִיר - שלא היתה לזמן ארוך, ולא שלטה אלא בזמן בית המקדש^א, וְהָא אִיהוּ - וזה הוא מה שנאמר (בראשית א ב), 'וְחֻשְׁךְ עַל פְּנֵי תְּהוּם' - ונקראת 'חשך' על שם שהחשיכה את עיניהם של ישראל^ב. גְּלוּתָא רְבִיעָא - הגלות הרביעית היא גלות אדום ונקראת 'תְּהוּם רְבָה', מפני שהיא ארוכה ביותר^ג, וזו הגלות הרביעית היא כנגד חֲלָל דְּאַגּוּזָא - חלל האגוז^ד. והוא קליפת נוגה הקרובה אל הקדושה^ה, וְהָא אִיהוּ - וזה הוא מה שנאמר (שם) 'וְחֻשְׁךְ עַל פְּנֵי תְּהוּם',

הרומזים על גלות מדי שהיתה קשה כסלעים^ו, דְּמַפְלֵ מְקוֹם - שעל אף הגלות, פְּסָקוֹ מִיַּנְיָהוּ כְּמָה פְּסָקוֹת - פסקו החכמים מהם כמה פסקות, ושברו האבנים שהוא ענין הכנעת הקליפות, והציאו מימי התורה מן התהום^ז, וְנִקְיֵט לֹון - והחזיקו בהם, לְאַפְקָא מִיָּא דְּאוּרִייתָא - להוציא מהם מימי התורה. וְבִגִּין דָּא אֲתִקְרִיאוּ אַבְנִים מְפּוֹלְמוֹת - ולכן נקראים אבנים מפולמות, דְּמִנְיָהוּ מִיַּן נִפְקִין - שמהם יוצאים מים. קְלִיפָּה תְּלִיתָא, דְּקִיקָא - קליפה שלישית של האגוז היא הקליפה הדקה שבפנים^ח, כנגד

מקורות וציטוטים

חזק באליהו. וכבר נודע כי הרוח הוא המכריע בין האש ובין המים בצד הקדושה. ובטומאה דחו אותו לחוץ ונטה לצד החסד והחפרות כדפי'. הב' בנו אבנים מפולמות ומפולמות פירושן חזקות כן פירש בערוך בערך מפולם שהם אבנים מפולמות בריאים לחים וחוקים, וכן היא קליפה קשה מכלם, כי הקליפות הם הפך הקדושה והם לחים שופעות מים הם מי המרים המאדרים. והשלישית אש וחשך כי כבר מפורסם כי האש שבצד הטומאה הוא חשון כי החשור אדום הוא אלא שלקה ונעשה שחור. ותחת ג' קליפות אלו, היא קליפה מתקרבת אל המוח המתקרבת אל הקדושה שהוא באויר [והיא קל' נוגה] והיא כמעט קדושה כמו שנבאר בשער היכלות הקליפות והיא חלוקה רביעית והוא מה שבין טהור לטמא שהוא בינוני וברור הוא. אמנם יש לתמוה שאין אויר באגוז בין הקליפה דקה למוח אבל הוא קודם לקליפה הדקה. ואין זה ספק כי האויר שאנו אומרים היא האויר שיש קצת כשתבדל זו מזו ר"ל הקליפה הדקה כומוחו. או נאמר שכאשר היא לחה שנוחה להתפרק כמו שביאר המאמר אז יש הבדל קצת בין זו לזו. או גם נאמר כי באגוז נדבק הקליפה הדקה אל המוח לקרבתה ג"כ אל הקדושה. איך שיהיה האויר שהוא התהום הוא הקליפה היותר קרובה אל הקדושה מהג' הקודמות ועל הג' נאמר (מלכים א' יט א-ב) 'לא ברוח ה' לא ברעש ה' לא באש ה', אמנם בקול דממה דקה נאמר בה ה'. וזהו 'נוגה לו סביב ומתוכה כעין חשמל' (וחזקאל א ד), כי הקליפה הזאת הרביעית מתקרבת אל הקדושה ביותר. וראה עוד מה שכתב בבאורי אגדות (אפיקי יט דף קד ע"א).

ו. עפי' הגר"א.
ז. ברמ"ק לא גרס ככל מקום אלא 'דמארי מנתינן פסקו מניניהו', וכבאר שהם החוש והמסגר שגלו לבלב והוציאו הלכות ופסקי דינים, והם המים שיצאו מהאבנים המפולמות.
ח. הרמ"ק.
ט. ברמ"ק גרס 'ונקיבו לון' וביאור המאמר שנקבו את האבנים כדי להוציא מהם מימי התורה, אולם הגרסאות שלפניו הם 'ונקיט לון' והוא מלושון אחיה והיינו שאחוז באבנים להוציא מהם מימי התורה.
י. הגר"א.
יא. שם בהגר"א.
יב. וכמבואר בבראשית רבה (בראשית ב ד) וז"ל: 'וחושך' זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגירותיהן, שהיתה אומרת, להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. ע"כ.
יג. הרמ"ק.
יד. בזהר חדש (יתרו) וזה לשונו: תהום, ואיהו חֲלָל דְּאַגּוּזָא, וְדָא אִיהוּ לְבוּשָׁא דְּזִיצְרֵ קְרִיעָה. ע"כ. והוא קליפת נוגה שהיא לבוש של היצר הרע וכמבואר בעין חיים (שער מ"ט פ"ג).
טו. וכמבואר בפרי עין חיים שהבאנו לעיל בריש המאמר. וכעין זה כתב בפרדס רימונים (שער כה פרק ז) בביאור רעיא מהימנא פנחס (יכו): וז"ל הוזהר שם: 'רביעאה תהום, חלל דאגוזא ביה קול דממה דקה תמן קא אתא מלכא. ע"כ. וז"ל הרמ"ק: ואמר כי הם ג' קליפות מתקרבות בשמות. הראשונה תהו קו ירוק רוח סערה ביחזקאל ורוח

וְאֶתְקַרְי בּוֹר, וְדָנַפֵּל שְׁמָהּ שׁוֹר, וְדָא דְכְּתִיב בְּיוֹסֵף, (דברים לג
י) 'בְּבוֹר שׁוֹרוֹ תָּדָר לוֹ'. וְדָאֲתַמַּר בֵּיהּ, (בראשית לו כד)
'וַיִּשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ הַבּוֹרָה'. נוֹקְבָא בִישָׂא. וְהַבּוֹר רַק, וְכִנּוּיָא, רַק
בְּלֵא תוֹרָה, אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים יֵשׁ בּוֹ. וְדָא גְלוּתָא רְבִיעָאָה,
דוֹר דְּרִשְׁעִים מְלֵא נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים, רַמָּאִים בְּנְחָשִׁים וְעַקְרָבִים,

הַבְּתָר וְהַבְּבוֹר

שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ'. דָּאֲתַמַּר בֵּיהּ - שנאמר בו,
 (בראשית לג כד) **'וַיִּשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ הַבּוֹרָה'**, הוא בור
 הקליפות, ונקט 'בורה' בלשון נקבה, משום ששם
נוֹקְבָא בִישָׂא - נקבת הסטרא אחרא, שהיא
 אמם של הרשעים, ומה שכתוב **'וְהַבּוֹר רַק'**
 בלשון זכר, מרמז ש**דְּכִנּוּיָא** - הזכר של הסטרא
 אחרא הוא הס"מ, אביהם של הערב רב, שהם
'בוֹר רַק' בְּלֵא תוֹרָה, אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים
יֵשׁ בּוֹ. ו**דָּא גְלוּתָא רְבִיעָאָה** - וזו הגלות
 הרביעית, שהיא **דוֹר דְּרִשְׁעִים מְלֵא נְחָשִׁים**
וְעַקְרָבִים - דור של רשעים מלא נחשים
 ועקרבאים, ומבאר **רַמָּאִים בְּנְחָשִׁים וְעַקְרָבִים**

הוא תהומא רבה^{טו}, והחשך הם הגבורות שמתקבצות
 על פני התהום^{טז}, הוא יסוד הנוקבא הנקרא תהומא
 רבה^{טז}, ולשם ירדה השכינה בגלות הרביעית.

אחר שביאר שהגלות הרביעית נקראת תהומא רבה ושם
 הוא עומק ירדת השכינה, מבאר עוד שהוא סוד כריית
 הבור שנפל שם משיח בן יוסף, ובו נחשים ועקרבאים. הם
 ס"מ ונוקביה שהם אביהם של הערב רב. ומבאר
 ענין הגלות, שהוא עניות לבני התורה ומשה שמלושב בהם
 עני בגללם.

וזו הקליפה הרביעית שהיא חלל האגוז **וְאֶתְקַרְי**
בוֹר - ונקרא בור, **וְדָנַפֵּל שְׁמָהּ שׁוֹר** - שנפל
 שם שור, שהוא משיח בן יוסף^{טז}, **וְדָא דְכְּתִיב**
בְּיוֹסֵף - זה שכתוב ב'יוסף', (דברים לג יז) **'בְּבוֹר**

מקורות וצינים

טו. הגר"א.

יז. ראה בביאורי אגודת להגר"י חבר אפיקי ים (מו"ק יב) וז"ל:
 והם אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שהוא חללל דאגוזא.
 ומפטי הענין כתב שם רבינו שהתוהו הוא דבר שאינו מושג לנו
 מהותו רק החושך היוצא ונברר ממנו, ובהו הם אבנים המפולמות
 שמהותם אינו מושג לנו והם נעלמים מעיני כל חי רק המים
 שאנו רואים הוא הלחלוחית שלהם, וחשיב שם ה' דברים בפרט
 והם תהו ובהו וחושך ורוח ומים ואלו היו בשמים בכח, ואח"כ
 בארץ הם בפועל, והם ה' גג ה' שחשב בספר יצירה והם חמשה
 חסדים וחמשה גבורות בדבר ונוקבא. וידוע כי ה"ח מתפשטים
 בחג"ת נ"ה וכן ה"ג, ואפשר שגם כאן הם בסדר זה ממיטה
 למעלה שהתוהו הוא היותר חיצון והוא בהוד ובסטר שמאלא,
 ולכן משם יוצא חשך שהוא נברר למעלה בגבורה כידוע, ובהו
 אבנים מפולמות בנצח שמשם מים כידוע שהוא בימינא שנברר
 ממנו בחסד ע"כ.

נמצא שהחמשה גבורות שמתפשטים בחג"ת נ"ה של הנוקבא הם
 בכללות תהו ובהו. והם על פני תהום משום שאחר כך מתפשטים
 ביסוד הנוקבא הנקרא תהומא רבה וכן כתב בבית עולמים (קלא).
 ד"ה (וכד) וז"ל: והענין כמו שבקדושה כל הדינים הם ביסוד דנוקבא
 והם עשו שם יסודה בבחינת שקיע לגיו בסוד הצמצום ועז"א נאמר
 (תהלים לו ז) **'משפטיך תהום רבה'** שדינים מתקבצים שם בתהומא
 רבה וכן כתיב **'וחושך על פני תהום'**. ע"כ.

הרי שקרא לגבורות 'חשך' והם על פני תהום הוא יסוד הנוקבא
 וכמבואר בספר מנבא לחכמת הקבלה חלק א' שער ד' חלק א'
 וזהו מה שכתב הגר"א ז"ל בפירושו על ספר יצירה (פ"א מ"א) אופן
 ב' שהחסדים עושים רושם בבליטה, והגבורות בשקיעה, כמו שכתוב
 'צדקתך כהררי אל, משפטיך תהום רבה', ויסוד דנוקבא נקרא תהום
 כידוע, ודדמורא [נקרא] הר ציון. ע"כ.

יח. כמובא לעיל דברי ספר הליקוטים.

יט. וכמו שביאר לעיל לשון הכתוב (שמות כא לג) **'ונפל שמה שור**
 או חמור', שהם ב' המשיחין משיח בן יוסף נקרא 'שור' ומשיח בן
 דוד נקרא 'חמור'.

כ. ראה בהקדמת תיקוני זוהר (ו:): **דָּאֲתַמַּר בֵּיהּ (בראשית א ב) וְהָאֲרָץ**
הִיְתָה תְהוֹ וְבְהוֹ, מִסְתַּרְגָּא דְאִילְנָא דְטוֹב וְרַע, דְאִיהִי אֲרַעָא אֲרַעָא רַקְנֵיא, שְׁפָתָא
בִּישָׂא, קְגוֹנָא דְתַד מְאֵרְעָ אֲבוֹת נְזִיקִין דְאִיהוּ תְבוֹר, וְקְגוֹנָא דְבוֹר דְיוֹסֵף,
דְאֻקְמָהוּ עֲלֵיהּ הַבְּתָר, וְהַבְּתָר רַק' (שם לו כד), הַבְּתָר קְנָבָא בִישָׂא,
בוֹר דְכִנּוּיָא, וְבוֹר בְּגִין דְאִיהוּ מְתַפְקֵן, אֻקְמָהוּ עֲלֵיהּ אֵין בוֹר יָבֵא חֲטָא,
בְּתָר דְלִית בֵּיהּ יְדָתָהּ. ע"כ. וראה בבאר לחי רואי שם.

כא. הרמ"ק.

כב. שם ברמ"ק.

כג. כן הוא בגמ' (שבת כב:). ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי
 משמיה דרב נתנחום מאי דכתיב 'והבור רק אין בו מים', ממשמע
 שנאמר 'והבור רק' איני יודע שאין בו מים, אלא מה תלמוד לומר
 אין בו מים. מים אין בו, אבל נחשים ועקרבאים יש בו.

דַּעְקָרִין מַלְי דְרַבְנָן, וְדִינֵין לְשַׁקְרָא, עַלֵייהוּ אֲתָמֵר, (איכה א ה) 'הָיוּ צָרִיהָ לְרֵאשׁ'.

'וַיִּפֶן כַּה וְכַה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ' (שמות ב יב) דִּישְׂרָאֵל, בְּאֵלֵין רְשִׁיעֵיאַ עַרְב רַב, וְדָא בְּסוּף גְּלוּתָא. וּבְגִין דָּא קָץ דְּפוּרְקָנָא נֹקֵב עַד הַתְּהוּם רַבָּה. וְרַעֲיָא מְהִימְנָא, תְּהוּם הוּא תְּמֹת בְּהִיפוּךְ אֲתוּן,

הַפְתָּר וְהַפְּבוֹד

דַּעְקָרִין מַלְי דְרַבְנָן - רמאים כנחשים^כ, ועקרבים שעוקרים דברי חכמים^כ, וְדִינֵין לְשַׁקְרָא - ודנים דיני שקר, עַלֵייהוּ אֲתָמֵר - עליהם נאמר, (איכה א ה) 'הָיוּ צָרִיהָ לְרֵאשׁ' - שהם נעשים ראשים על ישראל^כ.

אחר שביאר רב המנונא סבא את סוד כריית הבור שנפל שם משיח בן יוסף, שבו נחשים ועקרבים, שהם ס"מ ונוקביה שהם אביהם ואמם של הערב רב. יבאר עוד ענין הגלות, שהוא עניות לבני התורה, ומשה שמלוכב בהם עני בגללם^כ.

כִּי אֵין אִישׁ', כלומר שאין מי שיהיה נקרא איש, דִּישְׂרָאֵל בְּאֵלֵין רְשִׁיעֵיאַ עַרְב רַב - לפי שישראל מעורבים באלו הרשעים שהם הערב רב^כ, וְדָא בְּסוּף גְּלוּתָא - וזה יהיה בסוף הגלות. וּבְגִין דָּא קָץ דְּפוּרְקָנָא - ולכן קץ הגלות נוקב יורד ומגיע^כ, עַד הַתְּהוּם רַבָּה - היינו עד הדור שיהיה בו התהום, כלומר בור רק בלי מימ^ל. וְרַעֲיָא מְהִימְנָא, גלות זו הנקראת 'תְּהוּם', הוּא תְּמֹת בְּהִיפוּךְ אֲתוּן - בהיפוך אותיות,

וכן מה שכתוב (שמות ב יב) 'וַיִּפֶן כַּה וְכַה וַיֵּרָא

מְקוֹרוֹת וְצִיּוּנִים

נאמן כפוף בגלות ונאמן פשוט בגאולה עד כי יבוא שיל"ה וכי כידוע. עכ"ל.

כו. וּבִיאוּר עֵינִין זֶה נִעְתִּיק מִה שֶׁכָּתַב בְּחֶסֶד לְאֲבֵרָה (מעין ד נה לב) וז"ל: לְבַאר סוּד שׁוֹרֵשׁ נִשְׁמַת תְּלִמִיד חֶסֶד וְעַם הָאָרֶץ, וְסוּד לְגוּל נִשְׁמַת מִשָּׁה רִבִּינוּ עִי'ה בְּגוּלָה. הַעֲנִין שְׂרַשְׁבִּי עִי'ה נִכְסַ לְעוֹלָם הַנִּפְשׁוֹת אֵל הַדְּקוּת הַהוּא בְּחִסְדֵי דִתּוֹ, וְשֶׁם עִסַק בְּתוֹרָה עִם נֶפֶשׁ רִעִיא מְהִימְנָא, וְחִיבֵר שֶׁם הָרִעִיא מְהִימְנָא לְצוּרֵךְ הַדּוֹר כֹּזֶכֶר בְּתִקּוּנֵים. וְגַם עֵתָה רִעִיא מְהִימְנָא מִתְּנוּצֵץ בְּס' רְבוּא מִמֶּשׁ נִשְׁמַתוֹ סוֹבֵלָת צַעַר קְדוּשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁאִינֵם יוֹלִים לְמִפְרֹת וְלִרְבוֹת בְּתוֹרָתָם, בְּהַתְּנוּצְצוֹת נִשְׁמַתוֹ בְּת"ח מִפְּנֵי צַעַר עֵינִים בְּגוּלָה, וְהֵינּוּ הוּא מְחוֹלֵל מִפְּשַׁעֵינוּ וְגו', מִפְּנֵי שֶׁעִי' חֲטָאֵי ת"ח הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם גְּזִירוֹת עוֹנֵי בְּגוּלָה, נִמְצָאָת נִשְׁמַת מִשָּׁה רִבִּינוּ עִי'ה מִצְטַעֵרָת בְּצַעַר עוֹנֵינוּ וּפְשַׁעֵינוּ, הֵנָּה כְּשִׁירֵי יִשְׂרָאֵל הֵם מְקוּם גְּלוּלוֹ וְעִיבוּרוֹ וְהַתְּנוּצְצוֹתוֹ, אִמְנֵם שְׂאֵר עַמֵי הָאָרֶץ הַקְּשִׁים הַהֵעוּסִים הֵם נִצְוֹצוֹת חִצּוּנִים שְׂפוּרָה לִילֵי הַרְשָׁעָה בִּישְׂרָאֵל, וְהֵם הֵם עוֹי פְּנִים בְּעֵלֵי זְרוּעֵי הַמְּצַעֲרִים תְּלִמִידֵי חֲכָמִים וּמְתַאֲכָרִים כְּנֻגָם, וְעַל זֶה רְמוּז מִשָּׁה רִבִּינוּ עִי'ה וַיִּתֵּן אֶת רְשָׁעִים קְבוֹר, יִרְצָה הוּא מִתְּנוּצֵץ בְּצַדִּיקִים, וְהַצְדִּיקִים הֵם בֵּין שְׂאֵר הַרְשָׁעִים עוֹי פְּנִים, שֶׁבְּדוֹר כָּאֵלוֹ מִשָּׁה רִבִּינוּ עִי'ה קְבוֹר בֵּין הַרְשָׁעִים. עכ"ל.

כז. עַל פִּי הַקְּרִינֵי אוֹר.

כח. כְּלָשׁוֹן הַגְּמָרָא שֶׁהוּבָא לְעֵיל (סנהדרין צ"ג), זֶה הַפְּסוֹק נֹקֵב וַיּוֹרֵד עַד הַתְּהוּם. וְפִירֵשׁ רַש"י מִה תְּהוּם הוּא אֵין לוֹ סוּף כִּךְ אֵין אִדָם יִכּוֹל לְעַמּוּד עַל סוּף פְּרָק הוּא כִּי בּוֹ הוּא סוּד יִדְעֵת הַגְּאוּלָּה. ל. הַגְּרָמָא.

כד. רֹצֵחַ לּוֹמֵר כְּמוֹ שֶׁפִּיתָה הַנַּחַשׁ לַחֹהַר כֵּן רְמָאִים בְּדוֹר הַזֶּה לַפְּתוֹת. הַגְּרָמָא.

כה. הֵם הָעַקְרָבִים שֶׁהָיוּ בְּבוֹר. הַגְּרָמָא.

כו. וְכֵן מְבַאֵר הַלְחָן (רפב): וְלֹא רָאִשֵׁי עַרְב רַב, דְּאֲתָמֵר קְהוּן, (איכה א) 'הָיוּ צָרִיהָ לְרֵאשׁ'. עוֹד בּוֹה רָאָה בְּתַפְאֵרַת יְהוֹנָתָן (במדבר יא א) וז"ל: 'הָיוּ צָרִיהָ לְרֵאשׁ' שֶׁהַעֲרַב רַב הַגְּרוּעִים הֵם רֵאשִׁיהֶם וְכו', וְכֵן הוּא בְּר"מ עַל עַרְב רַב אֲתָמֵר 'הָיוּ צָרִיהָ לְרֵאשׁ'. וְכֵן בִּיאוּר הַגְּרָמָא (עַל תְּקוּי תִּיקוּן יא) וז"ל: הֵן הָעַרְב רַב בְּנוּי דְּלִילֵי שְׂפַחָה בִּישָׂא, דְּעֵלִיָּה נִאֲמָר (מַשְׁלֵי ל כג) 'שְׂפַחָה כִּי תִירֵשׁ גְּבֻרָתָהּ' וְכֵן בְּנִיָּה שְׁהוּן רִישֵׁין דְּעַמָּא קְדִישָׁא בְּגוּלָה בְּתַרְאָה, שְׁנֵא' 'הָיוּ צָרִיהָ לְרֵאשׁ' כְּמ"שׁ בְּר"מ.

עוֹד רָאָה בּוֹה בִּיאוּרֵי אֲגוּדוֹת (שַׁבַּת קד) וז"ל: סוּד 'שׁוֹר וְחוֹמֵר' הֵם ב' מוֹשִׁיחִין דְּאֲחִידִין בְּב' רַגְלֵין דִּילָה וּבְהֵם נִפְלֵת שְׂכִינְתָא תַּמְן בְּעוֹרָה, וְהֵם הַמְּכַחֲשִׁים בְּבִיטָא מוֹשִׁיחַ וּבְעִיקְרֵי תוֹרָה שְׁבַעִי"פ וְרוּצִים לְעַקּוֹר יְסוּדוֹתֵי' וְתַחמוּמֵי, כְּאִשְׁרֵי אֲנוּ רוּאִים בְּעוֹרָה דְּחִדְשִׁים מְקוּרָב בְּאוֹ זֶה שְׁנֵה וְשַׁנְתִּים שֶׁהוּא בְּסוּד נִאֲמָן כְּפוּךְ נ' כְּפוּפָה דְּנִפְלַת בְּגוּלָתוֹ, וְנ' הוּא בְּסוּד לּוּתִין תִּנְיָנָא דְּאוּרִייתָא שֶׁהוּא רַעִי"ו' וְדַחְוֵן שֶׁהוּא נִאֲמָן פְּשׁוּט עִי"ד אִישׁ הָאֲלָקִים בְּעֵלָה דְּמִטְרוֹנִיתָא הַתִּינִין הַגְּדוֹל וְכו' דְּבַלַע כֹּל נוֹנֵי יִמָּא שֶׁהֵם ת"ה, דְּנִשְׁמַתוֹ מִתְּבַלְשֵׁת בְּהֵם בְּכָל דּוֹר הוּא נַחַשׁ בְּרִיחַ. וּבְגוּלָתָא בְּתַרְאָה נִפְלַת תַּמְן בְּגוּלָתָא בִּינֵי עִי"ר שֶׁהֵם הַשּׁוֹלְטִים עַל ת"ח שְׂבָדוֹר וּמְבוּזִים אוֹתָם 'הוּא מְחוֹלֵל מִפְּשַׁעֵינוּ' (שְׁעִי נג ה) וְכו', הוּא בְּסוּד הַנִּפְלֵיָה, הֵי כְרַעֵי דְרַבְנָן דְּמוּקְפֵי מִינִיּוּהוּ הוּי, וְנַעֲשֶׂה בְּסוּד נ' כְּפוּפָה שֶׁהוּא בְּנַחַשׁ עַקְלָתוֹן, וְרַעִי"מ נִקֵּי נִאֲמָן כְּמ"שׁ (במדבר יב ז) 'בְּכָל יְבִיתֵי נִאֲמָן הוּא', הוּא

וְלִית מֹות אֶלָּא עֲנִיּוּתָא, אַנְתָּ נְחִיתָתָ תַּמָּן. וְהָא קָא אַתְבְּרִיר לְעִילָא,
 קָמִי תַנְאִים וְאַמּוֹרָאִים, וְכִלְהוּ נְחִיתִין בְּגִינְךָ בְּתַהוּמָא לְסִייעָא לָךְ.
 וְאַנְתָּ תַנְיָא דְמִסִּיעַ לָךְ יַתִּיר מִכְלָהוּ, בְּגִין דְאַנְתָּ לְוִיתִין נְחֵשׁ בְּרִיחַ
 דִּימָא דְאוּרִייתָא, מְאָרִיָּה דְכָל נוּגִין לְוִיתִין אַתְקְרִי, עַל שֵׁם
 אוּרִייתָא, דְאַתְמַר בֵּיהּ (משלי א ט) 'כִּי לְוִית חֵן הֵם לְרֹאשְׁךָ'. וּבְךָ

הַפְתָּר וְהַפְּכוּד

המשך הפסוק 'אדם ובהמה תושיע ה', והם התלמידי חכמים ועמי הארץ שנקראים אדם ובהמה.

וְאַנְתָּ - ואתה רעיא מהימנא, **תַּנְיָא דְמִסִּיעַ לָךְ** - תנא שמסייע לעצמך בגלות לך **יַתִּיר מִכְלָהוּ** - יותר מכולם, **בְּגִין דְאַנְתָּ לְוִיתִין נְחֵשׁ בְּרִיחַ דִּימָא דְאוּרִייתָא** - בגלל שאתה נקרא לויתן, דהיינו הדג היותר גדול בים התורה^א, כי אתה אחוז בתפארת שנקרא לויתן, וכן אחוז בנחש בריח של ים התורה שהוא יסוד של זעיר אנפין^ב, ונעשה בזה **מְאָרִיָּה דְכָל נוּגִין** - השר של כל הדגים, וכיון שהוא אחוז בתפארת שמשם התורה על כן **לְוִיתִין אַתְקְרִי** - נקרא לויתן^ג, **עַל שֵׁם אוּרִייתָא** - על שם התורה **דְאַתְמַר בֵּיהּ** - שנאמר בה (משלי א ט) **'כִּי לְוִית חֵן הֵם לְרֹאשְׁךָ'**, ומילת לויתן הוא מלשון 'לוית חן', דהיינו לויה וחיבור^ד. **וּבְךָ** - ובזכותך [בזכות

וְלִית מֹות אֶלָּא עֲנִיּוּתָא - ואין מות אלא עניות, כי עני חשוב כמת^א, והיינו שתהיה עניות לתלמידי חכמים בדור האחרון עד שיחשבו כמתים^ב, **אַנְתָּ נְחִיתָתָ תַּמָּן** - ואתה שמלוּבש בתלמידי חכמים ירדת שם, ועניותם מתייחסת אליך^ג. **וְהָא קָא אַתְבְּרִיר לְעִילָא** - והרי כל זה כבר התברר למעלה בגן עדן, **קָמִי תַנְאִים וְאַמּוֹרָאִים** - לפני התנאים והאמוראים, **וְכִלְהוּ נְחִיתִין בְּגִינְךָ בְּתַהוּמָא לְסִייעָא לָךְ** - וכולם ירדו בגללך בתהום הגלות לסייע לך, כי על ידי גילוי הסודות שגילו הרעיא מהימנא ונשמות הצדיקים שבאו מגן עדן, סייעו לתיקון השכינה בגלותה^ד.

אחר שביאר רב המנונא סבא טעם למה משה יורד בגלות היבועית עם השכינה בתהום, שהיא גלות הערב רב, ונרמז בפסוק 'משפטיך תהום רבה', יבאר עוד היות משה עוזר ומקים לעצמו בולות מכה היתו בחינת לויתן, ומבאר בה

מִקְרֹוֹת וְצִוּוּיִם

שם התפארת שמברחת ומחברת כל ה' קצוות כמו הבריח התיכון, וכמו שכתב בליקוטי הש"ס מסכת אבות. וז"ל: לויתן נחש בריח שהוא כנגד הז"א שהוא 'בריח המבריא מן הקצה אל הקצה' ע"כ. והיינו שמשא אחוז בז"א שהוא התפארת ואחוז בבנינה ולכן נקרא 'לויתן' וכמו שמבאר והולך שהאחוז בתפארת וביסוד ובבנינה הוא הלויתן.
לג. ראה בדרך אמת שגרס, 'לויתן זה על שם אוּרִייתָא'.
מ. וכמבואר לעיל (רעה), 'שלויתן' הוא האחוז בתפארת, שבמעשיו זכה לשפע הבינה שבים התורה, והזוכה לזה יכול לטוט בים, ואם לא זכה לה ורק אחוז בתפארת אינו יכול לטוט בים, וכאן אומר שמשא רבינו שזכה לפניו של בינה הרי הוא לויתן ששולט על כל הדגים שבים.
מא. וברש"י שם: 'לוית חן', חבור של חן הם לראשך כלומר התורה והמוסר יהיו לראשך לוית חן וכענקים של עדי זהב יהיו 'לגרגרותיך', לצוארך ועל שם שהקנה עשויה טבעות טבעות קורא הצואר בלשון רבים.
מב. והיינו שזכה לחבר תפארת יסוד וכמו שמבאר והולך. הרמ"ק.

לא. גמ' נדרים (סד).

לב. עפ"י הגר"א.

לג. הרמ"ק, וז"ל: וכן התנוצץ נשמת מרע"ה בנשמת הכשרים שבדורות העוסקים בתורה והכנעתם ועניותם הוא מתייחס למרע"ה וקבוץ נשמות הצדיקים לחיבור זה היה לעור לשכינה בגלותה ועל ידי סודות התורה כדפרישנו לעיל והוה שאמר 'וכלוהו קא נחתינ בגינה'.

לד. מתוק מדבש, עפ"י המבואר רבות בוזהר.

לה. הוא המבואר לעיל בריש המאמר 'תניא' בהיפך אותיות 'איתן' ו'תנאים' הם 'אתנים' שהם מסייעים את משה בגלות, וכאן אמר שמשא הוא 'התנא' 'האיתן' שמסייע לעצמו יותר מכולם.

על פי הרמ"ק.
 לו. **בנדפס** מוסגר בסוגריים אמנם בדפ"ר וברמ"ק גרסו לזה והוא כמאמר לעיל 'לויתן נחש בריח' שהתפארת נקרא נחש בריח על שם הבריח התיכון וראה שם בבאורינו.

לו. מתוק מדבש.

לח. הוא היסוד של זעיר אנפין הנקרא 'נחש' ונקרא 'בריח' על

(תהלים לו ז) **'אדם ובהמה תושיע יהוה'**. **אדם דאתמר ביה** (במדבר יט יד) **'אדם כי ימות באהל'**, **ואוקמוה מארי מתניתין** (שבת פג:) , **'אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה'**, **ולית מיתה אלא עניותא**. **ובהמה'**, **אלין עמי הארץ'**, **דאינון מתכפין כסוס כפרד תחות מארי מתניתין**.

הפטר והפסוק

ולית מיתה אלא עניותא - ואין מיתה אלא עניות, כי העני חשוב כמת, והם התלמידי חכמים הלומדים תורה מתוך הדחק. ומה שכתוב בפסוק **'ובהמה'**, **אלין עמי הארץ** - הם עמי הארץ, **דאינון מתכפין כסוס כפרד תחות מארי מתניתין** - שהם נכנעים כסוס ופרד תחת בעלי המשנה שהם התלמידי חכמים, שגם אותם יושיע ה'.

משה], יושיע ה' לאדם הנקרא תפארת, ולעם הארץ הנקרא בהמה, כמו שנאמר (תהלים לו ז) **'אדם ובהמה תושיע יהוה'**. ומפרש שהאדם הכתוב בפסוק, הוא **דאתמר ביה** - שנאמר בו (במדבר יט יד) **'אדם כי ימות באהל'**, **ואוקמוה מארי מתניתין** (שבת פג:) - והעמידוהו בעלי המשנה, **'אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה'**,

מקורות וציטוטים

עתידי ד'ישתארון בהון 'תמיין בהון, (שמות יז) 'נרפים אתם נרפים' נרפים הם באורייתא. נרפים הם, למעבד טיבו עם מארי תורה. ואנשי חיל המסובבים מעיר לעיר ולא יחוננו. ולהבין זה עיין בספר תולדות יעקב יוסף (שלה אות ז) שמבאר שלפעמים יארע לצדיק עניות כדי שבוה יתפלל בלב נשבר ויתקן החסרון למעלה, וז"ל: כי עבודת ה' בשמחה היא מעלה גדולה וכו', וזאת שארעה לאדם צער ויסורין עוני ועינוי, ידע ע"י מאורע או כי צריך להתפלל על חסרון זה שיהא דוד את עצמו פעמים עני, ולפעמים שלוחא דמטרונתא, ועי"ז יתפלל ונתקן למעלה, וממילא יתקן למטה ג"כ. הרי יש ב' סוגי תפלה, א' מאהבה, ב' לב נשבר ע"י עוני ועינוי שמתפלל מתוך צער, וכל אחד לפי עיני הזמן, שגם כי מתפלל מתוך עצבות וצער יקובל לרצון. ובהמשך דבריו כתב וז"ל: עוד י"ל על פסוק (תהלים קב א) 'תפלה לעני כי יעטוף', דמצינו בוחר לענין תפלה, עושה דוד את עצמו פעמים עני, ולפעמים חסיד. כשהיה נרדף בשפלות ועוני ועינוי אז התפלל במדה זה של עני, וכשהיה מתגבר על אויביו או אמר כי חסיד אני וכו' ינו"ש (בלק קצה). והענין לפי שקבלתי ממורי, כי צדיקא אינון שלוחא דמטרונתא, וכל המאורע יסורין שלהם בעוני ועינוי בידוע שזה חסר בשכינה, וצריך להתפלל על החסרון אשר שם, ובתקינות שם נתקן ממילא גם למטה. ובוה יובן 'תפלה לעני כי יעטוף', ור"ל מה שנודמן לצדיקא ענין עוני ועינוי, כדי שיתפללו במדה זאת של עני. וז"ש 'תפלה לעני כי יעטוף' (תהלים קב א), ר"ל אם הזמן צריך לעשות עטיפה לכמה תפלות, אזי ע"י המאורע של הצדיק הקורא ומתפלל ממיצר הנק' עני, בוה עושה עטיפה לכל התפלות. אבל באמת יש זמן שאינו צריך עטיפה לכל התפלות יחד וזקא. אר"ל. או יעלו, כי גם לפני ה' ישפך השואו"ש של יחיד כי עולה. עכ"ל. **מו. גמ' נדרים (סד):**

מנ. קרני אור.

מד. הרמ"ק, וכתב בספר הליקוטים (תהלים לו): ו"ש **צדקתך**, שהוא הצדיק, **כהרי אל**, לוקח כנגד ה' הרים עליונים, חג"ת נ"ה, שכל החסדים מתקבצים שם בו, ולהיותם חסדים קראם אל, כי חסד אל כל היום. ולכן נקרא צי"ן יוס"ף, מנין ה' פעמים א"ל. **'משפטיך'**, שהם הגבורות, הולכים אל **'תהום רבה'**, שהיא 'יסוד הנוקבא', ובוה הם נעשים הדבורא עם החסדים אדם. והנוקבא כמנין בהמ"א שם ב"ן, ואז תושיע ה', מאירים בהם הש"ע נהורין, בסוד פב"פ.

וענין המאמר שאחר שמשע יורד עם הגבורות עד תהומא רבה הוא יסוד הנוקבא והוא סוד הפסוק 'משפטיך תרום רבה' או 'אדם ובהמה תושיע ה', כי שם נעשים החסדים 'אדם', והגבורות שהם הנוקבא הם 'בהמה', כמנין שם ב"ן, ואז תושיע ה' כי ימשכו להם ש"ע נהורין להוציאם מהגלות.

מה. איתא בוחר (ח"ב קנח): אַמַר בּוֹצֵי'א קְדִישָׁא, עֲלֵה אֲתָמֶר, (דברים מד ט) 'וזאת התורה אשר שם משה' וגו'. פה אַתְרָתָה לְיִשְׂרָאֵל, בְּשַׁעַת מִיתָתָה. פה בְּרַכְתָּ לְיִשְׂרָאֵל, כָּל שֶׁבַע וְשֶׁבַע. תָּדָא הוּא דְבְרִיתִי, (דברים לג א) 'וזאת הנבונה אשר ברה משה' וגו', ובגין דָּא אֲוֹקְמוּהָ חֲבָרִיא מֵאֲרִי מִתְנִיתִין, דְּבְרִיתִי, (במדבר יט יד) 'זאת התורה אדם כי ימות באהל', וְאֲמָרוּ עֲלֵה מֵאִי פִי יָמוּת בְּאֵהֶל, אֲלָא אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַיְמַת, אֲלָא בְּמִי שְׁמִימִית עֲצָמוּ עֲלֵיהּ, וְלִית מִיתָה אֲלָא עוֹנִי, דְּעֵנִי חֲשׁוּב פְּמֹת.

ובמקום אחר איתא (ח"ג קג): דְּיֹמִין יִתּוּן, דְּיִתְקִיַם בְּהוּ כְּמִפְקֵנוּ דְּמִצְרַיִם, דְּאֲתָמֶר בִּיה (שמות ו) 'יְקַח יוֹסֵף וְכָל אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא'. וּבְגִלְתָּא בְּתַרְעָה, לִית מִיתָה אֲלָא עוֹנִי דְּעֵנִי חֲשׁוּב פְּמֹת. לְקַיְמֵם בְּהוּן (בפניני ג יב) 'וְהִשְׁפָּאֲתִי בְּיָד עַם עֵנִי וְגַל וְחִסּוּ בְּקִשְׁם ה''. לְאֲתָקִי'א בְּהוּן (שמואל ב' כב כח) 'זָאת עֵנִי תוֹשִׁיעַ'. וְאֲלִין